

מקורות למצוות חנוכה מן התורה

2	בה"ג
2	ספר הלכות גדולות הקדמה
2	ספר הלכות גדולות סימן ט - הלכות חנוכה
2	רס"ג
2	פיוט תרי"ג מצוות
2	אזהרות לרס"ג
2	ספר המצוות לרס"ג פרק כ
2	הקדמת רס"ג למגילת בני חשמונאי
3	אבן עזרא
3	אבן עזרא במדבר פרק י
3	רמב"ם
3	ספר המצוות לרמב"ם שורש א
3	רמב"ן
3	השגות הרמב"ן לספר המצוות לרמב"ם שורש א
3	שאלה א] לשון רבי שמלאי למשה מסיני. תשובה א] בה"ג לא גרס המילים למשה מסיני אלא ישראל
3	תשובה ב] שלשה דרכים כיצד יכלול מאמר רבי שמלאי גם מצוות דרבנן
4	שאלה ב] כיצד תרמוז התורה לעתיד. תשובה: התורה מרמזת על העתיד.
4	ג] שאלה ג: הלא כל דברי חכמים מצוות מלא תסור ולא מנאום תשובה: אין כל מצוות דרבנן מלא תסור,
5	אם כל מצוות דרבנן דאורייתא למה מקילים בהם
6	אין מלקות לעובר על דברי חכמים אלא נידוי
6	לא תסור אינו אלא אסמכתא לדרבנן
7	לא תסור אינו אלא על פירושי התורה
7	טרם הסכמת הסנהדרין יש לחכם לנהוג כדעתו
7	מצוות שחידשו חכמים אינם מלא תסור לשיטת רב נחמן
8	ד] כיצד תצווה התורה בהלל שתיקן דוד. תשובה א] ההלל מדאורייתא אע"פ שאין נוסחו דאורייתא
8	תשובה ב] הלל הוא מדאורייתא ממש
9	סיום הענין
9	שרש ב – בסופו
10	רבי דניאל הבבלי
10	מעשה ניסים השגות לשרש הראשון
10	רבי אברהם בן הרמב"ם
10	תשובה להשגות רבי דניאל הבבלי
10	אי אפשר שמאמר תרי"ג מצוות יכלול גם דרבנן
11	דחיית הראיה מגמרא שהלל דאורייתא
11	דחיית השרש שהלל דאורייתא להודות על הנצחון
11	מהר"צ חיות
11	תורת נביאים מאמר בל תוסיף
12	חתם סופר
12	שו"ת חתם סופר חלק א (אורח חיים) סימן רח – תשובה למהרצ חיות על ספרו תורת הנביאים
12	שו"ת חתם סופר חלק ב (יורה דעה) סימן רלג – לר עמרם חסידא
13	שו"ת חתם סופר חלק א (אורח חיים) סימן קסא
13	ר' צדוק הכהן
13	שו"ת תפארת צב"י יורה דעה סימן כז סעיף ו

בה"ג

ספר הלכות גדולות הקדמה

דרש רבי שמלאי שש מאות ושלש עשרה מצות נצטוו ישראל...

ואלו מצות קום עשה...

(קלט) נר חנוכה.

ספר הלכות גדולות סימן ט - הלכות חנוכה

ומאן דמדליק ומאן דחזאי נר חנוכה מיחייבין לברוכי. מאי מברך אמר רב יהודה (שבת כג א) המדליק ביום ראשון מברך שלש והרואה מברך שתיים, מכאן ואילך המדליק מברך שתיים והרואה מברך אחת. מאי מברך, ברוך אשר קדשנו במצותיו וציונו להדליק נר של חנוכה, ושעשה נסים, ושהחיינו. היכן ציונו, רב אויא אמר (דברים יז, יא) מלא תסור, רב נחמן בר יצחק אמר (שם לב, ז) משאל אביך ויגדך וגו'.

רס"ג

פיוט תרי"ג מצוות

כתוב זאת רמז מגילה, ונר ימי חנוכה עד כלות.

אזהרות לרס"ג

וערוך נר חנוכה עד שמינית, עד זאת זכרון בספר ונוסף חוק עלי תכנית, לקיים את אגרת הפורים הזאת השנית.

ספר המצוות לרס"ג פרק כ

וקבעה הקבלה שיהיה יום שיושיענו מכן עמלק יקבעוהו חג, "וויאמר ה' אל משה כתב זאת זכרון בספר ושם באזני יהושע כי מזה אמחה את זכר עמלק מתחת השמים. ושכאשר ינחיל ה' ניצחון לבני לוי במלחמתם בקמים עליהם יכבדו את אותו הזמן, כפי שאמר "ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה מחץ מתניים קמיו ומשנאיו מן יקומון". ולא מצינו שהם נלחמו אלא ביוונים.

הקדמת רס"ג למגילת בני חשמונאי

אמר סעדיה בן יוסף ראש הישיבה ז"ל אחר שסיים פירוש מגלת אסתר ג' ראיתי לספח לפרשה הזו אשר היתה בימי הפרסים והיה המופקד על מילוט האומה ממה שאירע לה באותו הזמן מרדכי ואסתר ג', הפרשה אשר היתה בימי היונים והיה המופקד על מילוט האומה ממה שאירע לה בני לוי ג'. והסבה אשר בגללה השתדלתי בקביעתה, היא שאני ראיתי רבים מן האומה מודים בה, ואינם נותנים לב על אמתת סיפורה היאך היה והסבה לכך ד', עד שמקצתם מכחישים אותה ג'.

עמוד מס 217 דניאל עם תרגום ופירוש רבינו סעדיה בן יוסף פיומי סעדיה בן יוסף גאון הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

וכאשר עמדתי על אמתת הדבר היאך היתה הסבה במה שאירע כפי שקבלוהו האבות אשר אתריהם אגו נוהים, כי הם קבלוהו קבלה רצופה⁸, והוא שהנבואה לא היתה שורה באותו הזמן, אלא שאני הסבותי לבי אל ספרי הנבואה וחפשתי בהם והתבוננתי בעיון האם אמצא ליונים זכר מלחמה שיש להם בה זכרון, והאם אמצא לבני לוי נצחון שבישר בו אחד הנביאים על האויב. ומצאתי שני הדברים גם יחד, שכבר קדמו הנביאים לדבר בשני הענינים הללו... מה שקבעוהו הראשונים בספרם המקובל, וראיתי כי המטרות מקבילות והענינים תואמים, לפיכך חייבני הדבר הוה לספחה כספר, ואקבע אמתתה לאתטונויה ג' מלע יחדלו ולתתרה והורחה

עמוד מס 217 דניאל עם תרגום ופירוש רבינו סעדיה בן יוסף פיומי סעדיה בן יוסף גאון הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

נגד הדוחים אותה ומסרבים לקבלה⁹, ואיעזר בה' ואקדש שמו לפני כל פעולה, ובזכרו אמשיך ואומר תחלה.

מצאתי ראשונה משה רבנו עליו השלום הבטיח לבני לוי כי ה' עתיד להנחלים נצחון על אויביהם, ויהיה להם בכך כיבוש גלוי, כאמרו ברך ה' חילו וכי¹⁰, ותרגומו: אלהים ברך את צבאותיו ורצה פועל ידיו ומחץ מתני מתקוממיו ושונאיו לבלתי יקומו. וכאשר הושג לי דבר ה' אשר נאמר על ידי משה שיהיו לבני לוי קמים ומשנאים, ושה' ימחץ מתניהם, הכוונה בכך שהוא יכניעם לסניהם וישמידם, חקרתי בכל המאורעות הכתובים והמקובלים, ובדקתי אם אמצא בהם מאורע שבני לוי נלחמו באיזו מלחמה או כיבשו כיבוש, ולא מצאתי כי אם מה שהיה בשלטון היונים, לפי שמקובל באומה כי חמשה אנשים מהם נקראים בני מתתיה המכונה חשמונאי נלחמו במלך ממלכיהם שהיה נקרא אנטיוכוס, ונצחיהו והכניעוהו, ועמדה המלכות בידם מאתים ושש שנים¹¹, אז ידעתי כי זהו אשר קדם בדברי משה. וחיוק את זה אצלי מאמר משה מחץ מתנים קמיו מכלל כל האברים¹². והוא שאני מצאתי מלכות יון משולה באותו האבר, לפי שנבוסדנצר ראה ארבע הממלכות בצורת גוף אחד, והיה הנמשל בראש שבו הוא יצוק מזהב והיא מלכות בבל, והוא דבר הנביא דוא צלמא ראשה די דהב טב¹³, ואחר כך אמר לו הנביא אנת הוא ראשה די דהבא¹⁴. והיה הנמשל ממנו לחזה ולזרעות שני יצוקים מכסף מלכות פרס והוא אמרו חדוהי ודרעוהי די כסף¹⁵, ואמר לו דניאל ובתרך תקום מלכו אחרי ארע מנך¹⁶. והיה הנמשל ממנו לבטן ולירכיים שני הגיתכים מן הנחשת מלכות היונים כאמרו ומלכו תליתאה אחרי די נתשא די תשלט בכל ארעא¹⁷. ואקצר במקום זה

עמוד מס 218 דניאל עם תרגום ופירוש רבינו סעדיה בן יוסף פיומי סעדיה בן יוסף גאון הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

אבן עזרא

אבן עזרא במדבר פרק י

וביום שמחתכם ובמועדיכם - ששבתם מארץ אויב, או נצחתם האויב הבא עליכם וקבעתם יום שמחה כימי פורים ושבעת ימי חזקיה (ס"א חנוכה) שמחה. רק המעתיקים פירשו וביום שמחתכם - שבת. התקיעה שישמעו ישראל וידעו כי העולות יקריבו ויכונו לבם לשם:

רמב"ם

ספר המצוות לרמב"ם שורש א

השרש הראשון שאין ראוי למנות בכלל הזה המצוות שהן מדרבנן.

דע כי זה הענין לא היה ראוי לעורר עליו לבאורו כי אחר שהיה לשון התלמוד שש מאות ושלוש עשרה מצות נאמרו לו למשה בסיני איך נאמר בדבר שהוא מדרבנן שהוא מכלל המנין.

אבל העירונו עליו מפני שטעו בו רבים ומנו נר חנוכה ומקרא מגלה בכלל מצות עשה וכן מאה ברכות בכל יום ונחום אבליים ובקור חולים וקבורת מתים והלבשת ערומים וחשוב תקופות ושמונה עשר יום לגמור בהן את ההלל.

והשתכל ממי שישמע לשונם נאמרו לו למשה בסיני וימנה קריאת ההלל ששבח בו דוד עליו השלום האל יתעלה שצוה בה משה וימנה נר חנוכה שקבעוהו חכמים בבית שני וכן מקרא מגלה.

אמנם היות משה נאמר לו בסיני שיצונו כי כשיהיה באחרית ממלכתנו ויקרה לנו עם היונים כך וכך יתחייב לנו שנדליק נר חנוכה, הנה איני רואה שאחד ידמה זה או שיעלהו במחשבתו.

ומה שייראה לי שהביאם אל זה היותנו מברכין על אלו הדברים אשר קדשנו במצותיו וצונו על מקרא מגלה ולהדליק נר ולגמור את ההלל ושאלת התלמוד (שבת כג א) היכן צונו ואמרו מלא תסור.

ואם מטעם זה מנו אותם הנה ראוי שימנו כל דבר שהוא מדרבנן, כי כל מה שאמרו חכמים לעשותו וכל מה שהזהירו ממנו כבר צווה משה רבינו בסיני שיצונו לקיימו והוא אמרו (ר"פ שופטי) על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה והזהירונו מעבור בדבר מכל מה שתקנו או גזרו ואמר (שם) לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל.

ואם יימנה כל מה שהוא מדרבנן בכלל תרי"ג מצות מפני שהוא נכנס תחת אמרו יתעלה לא תסור, מפני מה מנו בפרט אלו ולא מנו זולתם וכמו שמנו נר חנוכה ומקרא מגלה היה להם למנות נטילת ידים ומצות ערוב כי הנה

אנו מברכים אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידים ועל מצות ערוב כמו שנברך על מקרא מגלה ולהדליק נר חנוכה והכל מדרבנן.

רמב"ן

השגות הרמב"ן לספר המצוות לרמב"ם שורש א

הרב השיב על בעל ההלכות ז"ל ארבע תשובות יפות וטובות מעוררות הלבבות ומולידות מחשבות לאשר להם עינים פקוחות ואזנים קשובות.

שאלה א] לשון רבי שמלאי למשה מסיני.

תשובה א] בה"ג לא גרס המילים למשה מסיני אלא ישראל

בראשונה אמר כשיהיה לשון התלמוד נאמרו לו למשה איך נאמר בדבר שהוא מדרבנן שהוא בכלל המניין הזה.

ואמנם בעל ההלכות אינו גורס כן אבל בנוסחא שלו מצאתי כתוב דרש ר' שמלאי שש מאות ושלוש עשרה מצוות נצטוו ישראל. והלשון הזה יכול כל מה שנצטוו אפילו מדרבנן, ובמצות של דבריהם אנו מברכים אשר קדשנו במצותיו וצונו.

תשובה ב] שלשה דרכים כיצד יכול מאמר רבי שמלאי גם מצוות דרבנן

ומ"מ אפילו לפי הנוסחאות שכתוב בהם נאמרו למשה מסיני אינו דבר רחוק ונפלא להביא בכללן מיעוט מצות שלדבריהם משלשה טעמים.

א] האחד מפני שהחכמים נוהגין זה תמיד להביא בעניינים שלדבריהם לשון תורה ולחזק אותם עוד בפסוקי תורה.

כמו שאמרו (ר"ה יו א) מפני מה אמרה תורה נסכו מים בחג אמר הקדוש ברוך הוא נסכו מים לפני בחג כדי שיתברכו לכם גשמי שנה, ואמרו לפני בר"ה מלכיות זכרונות ושופרות וכו'. והדבר ידוע בגמרא שאינן אלא דרבנן. ושם (לב א) עוד אם אינו תוקע למלכיות למה הוא מזכיר דרחמנא אמר לידכר, ואף על פי שהם דרבנן בלא ספק. ומפורש אמרו (שם לד ב) הולכין למקום שתוקעין ואין הולכין למקום שמברכין פשיטא הא דרבנן הא דאורייתא. וכן אמרו עוד.

ב] והשני כי מנהג החכמים בתלמוד וגם בתורה ובנביאים כן שלא יחושו להוציא דבר אחד מן הכלל וידברו על הרוב.

כענין שכתוב (וישלח לה) אלה בני יעקב אשר יולד לו בפדן ארם והנה חשב בנימן ולא נולד בפדן ארם, רק על הרוב ידבר.

וכן (ויגש מו) כל הנפש הבאה ליעקב מצרימה שבעים והנה אפרים ומנשה לא באו ליעקב מצרימה גם יוסף שם היה.

וכן (ס"פ וישלח) אלה בני עדה ועמלק אינו בנה.

שאלה ב] כיצד תרמוז התורה לעתיד. תשובה: התורה מרמזת על העתיד.

והתימה שתמה הרב מן תורה צוה לנו משה שירמזו למגלה ונר חנוכה בגימטריא איננו גדול.

שכבר דרשו (מגיל' ז א) כתוב זאת זכרון בספר כתוב זאת מה שכתוב כאן ובמשנה תורה, זכרון מה שכתוב בנביאים, בספר מה שכתוב במגלה. כי התורה תצוה ותפרש ותודיע ותרמוז.

וכבר רמזה לגלותנו בגימטריא כמו שאמרו (סנה' לח א) צדקה עשה הקדוש ברוך הוא עם ישראל שהקדים שתי שנים לנושנתם.

וכן אמרו בפרק ראשון שלברכות (ה א) מאי דכתיב ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם לוחות האבן זו המקרא והתורה זו המשנה והמצוה כמשמעה אשר כתבתי אלו נביאים להורותם זה התלמוד מלמד שכולם ניתנו למשה בסיני.

הנה זו המימרא מתרצת לבעל הלכות כל קושיות הרב שהרי הם אומרים בכולם ניתנו למשה בסיני.

ובגמרא ירושלמי במסכת מגלה (פ"א ה"ז) רב ור' חנינא ור' נתן בר קפרא וריב"ל הוו יתבין ואמרין המגלה הזאת נאמרה למשה בסיני אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה.

ג] שאלה ג: הלא כל דברי חכמים מצוות מלא תסור ולא מנאום תשובה: אין כל מצוות דרבנן מלא תסור,

והנה בכאן הביא אותנו משך העניין לדבר במה שהרב מתמיה אותנו.

הוא זצ"ל סבור שיש בכלל לאו דלא תסור כל מה שהוא מדברי חכמים, בין שהן מצוות כגון מקרא מגילה ונר חנוכה, או שהן מן התקנות והסייגים כגון בשר עוף בחלב ושניות לעריות. בין שהם בקום עשה, כגון שלש תפלות בכל יום, ומאה ברכות, ולולב שבעה שבגבולין. ובין שהן בלא תעשה, כגון כל שהוא משום שבות בשבת ויום טוב, וכן י"ט שני בגולה ותשעה באב. כל מה שיאסור אותו התלמוד או יצוה עליו שאנחנו מוזהרים להתנהג כדבריהם מלאו דלא תסור.

וזאת הדעת רמזה הרב הנה במאמר והוא שכתב [עמ' טו] שכל מה שצוו חכמים לעשותו וכל מה שמנעונו ממנו נאמר למשה בסיני שיצונו לעשותו והוא אמרו יתעלה על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה כי מנענו ית' שלא נשנה את דבריהם בכל מה שיסדרוהו או יעשו בו היקש ואמר לא תסור מן המצוה אשר יגידו לך ימין ושמאל.

וכן כתב עוד בלשון הזה במצות קע"ד אמר שנצטוינו לשמוע בקול בית דין הגדול ולעשות כל מה שיצונו ואין הפרש בזה בין הדבר שיראוהו או שיוציאוהו בהיקש או הדבר שיסכימו עליו שהוא סוד התורה או לפי ענין מהעניינים שיראה להם שיהיה יושר וחזוק ותקון הדת.

וכן (פ' בא) ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה והם מעת גלות אברהם מארץ כנען בפעם הראשונה ועמדם בשאר ארצות רק רוב המושב בארץ מצרים היה.

וכן בספר עזרא (א) במניין שאמר הכתוב בעולי גולה ויקומו ראשי האבות ליהודה ובנימן וכתוב עוד (שם ב) וישבו לירושלם ויהודה איש לעירו ומונה שם יהודה ובנימן וכהנים ולויים ונתינים ובני עבדי שלמה וכתוב אחר (שם) מספרם כל הקהל כאחד ארבע רבוא אלפים שלש מאות ששים ושנו בסדר עולם (פכ"ט) בפרט אינם אלא שלשים אלף ושנים עשר אלף היכן הם אלו שעלו משאר שבטים. והנה לא חשש הכתוב להזכירם למיעוטם מכל שבט ונספחו על אלו.

ובדברי חכמי רבות בתלמוד.

והנה שתי פרשיות בתורה ובהן מצות רבות ולא נאמרו למשה בסיני אלא לאהרן נאמרו ולא בסיני, פרשת שתויי יין ופרשת משמרות כהונה ולוייה ומתנות כהונה ולא חשש להוציאם מן החשבון הזה. ומצות רבות לא נאמרו בסיני אלא בשעת מעשה כגון דין מקושש ובנות צלפחד ולא חששו לכך. וכעניין הזה אמרו בגמרא דבני מערבא בראשון שלראש השנה (ה"א) לענין שני מלכותו שלדוד אמר יהודה ברבי חשבון מרובה בולע חשבון מועט.

ג] ועוד, שכיון שנאמר למשה בסיני שיקבלו עליהם ישראל מצות ב"ד הגדול ובאו הם ותקנו את אלו כבר נאמרו כלם למשה בסיני אין הפרש ביניהם באמירתם סיני אלא שזה בפרט וזה בכלל.

וכבר הראית לדעת מדברי הרב שהחכמים דורשים במצות העתידות להתחדש שקבלו אותן עליהם בסיני, כאותה שהזכיר מפרק שבועת הדיינין (לט א) וכן מצינו כשהשביע משה את ישראל אמר להם הוו יודעים שלא על דעתכם אני משביע אתכם אלא על דעתי ועל דעת המקום שני ולא אתכם לבדכם אנכי כורת את הברית הזאת ואת האלה הזאת אין לי אלא מצוות שנצטוו בסיני מצות העתידות להתחדש כגון מקרא מגילה מנין, כלומר מנין שהשביען משה עליהן על דעת המקום ועל דעתו ת"ל קיימו וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם קיימו מה שקבלו עליהם כבר. הרי זה דבר מפורש להם שקריאת מגלה מקובלת מסיני ונכרת עליה ברית כשאר המצות ובאה בה שבועה על דעת משה ועל דעת המקום אם כן למה לא יאמרו עליה ועל כיוצא בה נאמרו למשה בסיני. ואם לא יהיה הברית אשר נאמר בה בסיני אלא שיאמינו בכל מצוה שיסדרו אותם החכמים והנביאים אחרי כן כמו שהרב מפרש בכאן כל זה לא יפגום שלא יוכלו לומר בהם נאמרו למשה בסיני כמו שאומרים קיימו מה שקבלו עליהם כבר בסיני.

ורבותינו בכל התלמוד אומרים הפך מזה שהרי הם דנין כל דברי סופרים להקל.

מהם באיסורין כמו שאמרו (ביצה ג ב, וש"נ) ספיקא דאורייתא לחומרא וספיקא דרבנן לקולא. והקלו בחשש איסורין דדבריהם לומר שאני אומר בפרק ראשון שלפסחים (ט ב) אימר דאמרינן שאני אומר בדרבנן בדאורייתא מי אמרינן שאני אומר.

והאמינו הקטנים שאינם ראויים להעיד כמו שאמרו שם (ד ב) בדיקת חמץ דרבנן והמניניהו רבנן בדרבנן.

וכן בענין תחומין נאמן הקטן לומר עד כאן תחום שבת קסבר תחומין דרבנן והמניניהו רבנן בדרבנן כדאיתא בעירובין (נח ב, נט א). ובכתובות (כח ב).

ומהם עוד במצות הקלו, אמרו (ברכות כא א) ספק קרא קרית שמע ספק לא קרא אינו חוזר וקורא ק"ש ספק אמר אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר אמת ויציב מאי טעמא ק"ש דרבנן אמת ויציב דאורייתא.

ולא עוד אלא אפילו דברים הסותרים זה את זה הקלו. אמרו בפרק במה מדליקין (לד א) אמרו לו שנים צא וערב עלינו לאחד ערב עליו מבעוד יום ואחד ערב עליו בין השמשות זה שערב עליו מבעוד יום נאכל ערובו בין השמשות וזה שערב עליו בין השמשות נאכל ערובו משחשכה שניהם קנו ערוב ושאלו מה נפשך אי בין השמשות יממא הוא בתרא ליקני קמא לא ליקני אי בין השמשות ליליא הוא קמא ליקני בתרא לא ליקני, בין השמשות ספיקא הוא וספיקא דרבנן לקולא. כלומר זיל הכא לקולא וזיל הכא לקולא.

ועוד עוקרין דבריהם תדיר כמו שאמרו (שבת ד א) הדביק פת בתנור התירו לו לרדותה קודם שיבא לידי איסור סקילה.

ואמרו (שם קכח ב) ביטול כלי מהיכנו דרבנן וצער בעלי חיים דאורייתא ואתי דאורייתא ודחי דרבנן. ואף על פי שהצער הזה לא עשאו אדם זה ולא גרם אותו אלא בהמה היא שנפלה מאליה לאמת המים היה ביטול כלי מהיכנו קל בעיניהם מאד מפני שאינו מן התורה ודחו אותו בידים. וזה רב מאד בתלמוד לומר אתי עשה דאורייתא ודחי ומבטל עשה דרבנן.

וכן במחלוקת שבין החכמים הנהיגו זה כמו שאמרו בגמר ע"ז (ז א) אחד אוסר ואחד מתיר אם היה אחד גדול בחכמה ובמניין הלך אחריו ואם לאו בדאורייתא הלך אחר המחמיר ובדרבנן אחר המיקל.

וגדולה מזה אמרו עוד (עירובין סז ב) בשל סופרים עושין מעשה ואחר כך דנין. ובפרק מי שהחשיך (קנד ב) אמרו לענין שבת מהו דתימא להפסד מועט נמי חששו קמ"ל, שהוא חדוש אצלם כשאינם דוחים דברי סופרים אפילו משום הפסד מועט.

ובתחלת חבורו הגדול אמר במנין המצות ויש מצות אחרות שנתחדשו אחרי מתן תורה וקבעו אותן נביאים וחכמים ופשטו בכל ישראל כגון מקרא מגלה וחנוכה ותשעה באב ונטילת ידים וערובין כל אלו המצות חייבין אנו לקבלם ולשמרם שנ' לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל.

ומבואר מזה עוד כתב בספר שופטים (ממרים פ"א ה"ב) כלשון הזה אחד דברים שלמדו אותם מפי [השמועה והם תורה שבעל פה ואחד דברים שלמדום מפי] דעתם באחת מן המדות שהתורה נדרשת בהן ואחד דברים שעשו אותם סייג לתורה ולפי מעשה השעה והם הגזרות והתקנות והמנהגות בכל אחד ואחד משלשה דברים אלו מצות עשה לשמוע להם והעובר על כל אחת מהן עובר בלא תעשה הרי הוא אומר על פי התורה אשר ירוך אלו הגזרות והמנהגות שיורו בהם לרבים כדי לחזק הדת ולתקן העולם ועל המשפט אשר יאמרו לך אלו דברים שילמדו אותם מן הדין באחת מן המדות שהתורה נדרשת בהן מכל הדבר אשר יגידו לך זו הקבלה שקבלו איש מפי איש. כל אלו דברי הרב.

ונתחייב עוד לפי זאת השטה לומר שנעשה זקן ממרא על הגזרות והתקנות לפי שכל העובר על לא תסור אם הורה בזדון נעשה זקן ממרא וחייב מיתת ב"ד שנאמר והאיש אשר יעשה בזדון וגו'.

וראה הרב בדעתו כל זה שהוא כן וכתבו מפורש (שם רפ"ד) וכן אם חלק עליהם בגזרה מן הגזרות שגזרו בדבר שיש בו בשגגתו חטאת וזדונו כרת כגון שהתיר את החמץ ביום ארבעה עשר בשעה ששית או אסרו בהנאה בשעה חמישית הרי זה חייב מיתה וכן כל כיוצא בזה.

אם כל מצוות דרבנן דאורייתא למה מקילים בהם

והנה הרב בונה חומה גבוהה סביב לדברי חכמים אבל היא כפרץ נופל נבעה בחומה נשגבה אשר פתאום לפתע יבוא שברה לפי שהיא סברא נפסדת ברוב מקומות בתלמוד.

כי הנה לדעתו המשתמש במחובר כגון שנסמך על האילן או שמטלטל המחט מחמה לצל בשבת. או שאמר לגוי ועשה. ואפילו הפסיע פסיעה גסה עובר הוא על עשה ועל לא תעשה מן התורה וראוי הוא ללקות מלקות ארבעים אלא שפטרו הרב שם בספר שופטים (שם פ"א ה"ב) מפני שניתן לאזהרת מיתת ב"ד שכל חכם שממרה על דבריהם מיתתו בחנק.

והנה לדבריו לוקה הוא לדעת האומר בתלמוד לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד לוקין עליו כמו שהוזכר בפרק מי שהחשיך (קנד ב).

וראוי לפי הדעת הזו להחמיר מאד בדברי סופרים שכולם תורה הם אין ביניהם שום הפרש ואין בתורה דבר חמור יותר מן השבות שלדבריהם אלא במחוייבי כרתות או מיתות לא בחייבי לאוין שכל דבריהם לאו ועשה הם.

ואמרו בפרק כירה (מ א) משרבו עוברי עבירה אסרו הכל אמר רבא ש"מ האי מאן דעבר אדרבנן שרי למקרייה עברינא. ואילו היה העובר על שלדבריהם עובר על לאו ועשה שלתורה ונהרג על המראתו לא היו צריכין למאמר הזה כלל.

ושם בפרק מי שמתו (כ ב) גבי נשים בברכת המזון אי דאורייתא אתי דאורייתא ומפיק דאורייתא ואי דרבנן היכי אתי דרבנן ומפיק דאורייתא.

ובגמר פסחים (קטו א) וזבחים (עט א) אמרו ואפילו למאן דאמר מצות אינן מבטלות זו את זו הני מילי דאורייתא ודאורייתא דרבנן ודרבנן אבל דרבנן ודאורייתא אתי דרבנן ומבטל דאורייתא מפני שהוא אצלם כדבר שלרשות דמבטל מצוה.

ומדין הזקן עצמו מתברר העניין באור נכון כי כל מה שחשב ודרש בו הרב אינו אמת, אבל דבר ברור הוא שאינו נעשה זקן ממרא על שלדבריהם כלל.

וכך אמרו שם בפרק הנחנקין (פז א) לדברי ר"מ שאינו חייב אלא בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת וגמירי לה מפר העלם דבר שלצבור והתם אין חייבין על שום איסור שלדבריהם ולא על שלתורה נמי אלא בדבר שהוא מתחייב ממש על זדונו כרת כדמפורש בגמר הוריות (ח א). ולדברי ר' יהודה חייב הזקן אף על התפילין שהוא מצות עשה מפני שעיקרו מדברי תורה ופירושו מדברי סופרים דדריש (פז א) תורה ויורו.

ולא תבין דברי סופרים המוזכר בכאן שהם גזרות שלדבריהם אלא הפירושים שקבלו מן המדות שהתורה נדרשת בהם או שלמדו אותם על פה מסיני. ומפורש הוא במשנה זו (פח ב) אמרו חומר בדברי סופרים מדברי תורה האומר אין תפילין לעבור על דברי תורה פטור חמש טוטפות להוסיף על דברי סופרים חייב. שהם קבלו בפירוש הטוטפות שנצטוונו בתורה שהם ד' שקראם בכאן דברי סופרים. כלומר פירושם לא תקנותיהם.

וכבר נתפרש זה בגמר הוריות (ד א) שכל דבר שהצדוקים מודים בו והם פשוטי הכתוב אינו הוראה דזיל קרי בי רב הוא אבל הדברים שאין הצדוקים מודים בו והם המדרשים כולם בהם הוא מתחייב.

ובספרי (ר"פ שופטי') בסוף הברייתא השנויה בגמר אלו הם הנחנקים ת"ר כי יפלא וגו' שנו כך על פי התורה אשר יורוך על דברי תורה חייבין ואין חייבין על דברי סופרים. כלומר שאין חיובו אלא על פירוש שלסופרים בדברי תורה לא על דבר שעיקרו דברי סופרים.

ולפי שאמרו בגמרא (פז א) שזו הברייתא מתפרשת לדעת ר' מאיר אני אומר שאם קדש אדם בחמץ משש שעות ולמעלה ובא אחר וקדשה בקדושין גמורין והורה הזקן שהיא מותרת לראשון ואסורה לשני ולכל אדם והם הורו שהיא אשת השני, אף על פי שהתיר דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת ממש כיון שאין מחלוקתם אלא מחמת

ומטמאין כהנים את עצמם בטומאה שלדבריהם לראות מלכי אומות העולם כדי שאם יזכה יבחיין בין מלכי ישראל למלכי אומות העולם (ברכו' יט ב).

אין מלקות לעובר על דברי חכמים אלא נידוי

ואף בעונשים שלדבריהם שלחכמים אין להם אלא נדוי כמו שאמרו (פסחי' נב א) מנדין על שני ימים טובים שלגליות.

ואמרו בעושי מלאכה בפורים ולישמתייה מר.

ובמזלזל בנטילת ידים ונדוהו (ברכו' יט א) ובמקומות יש להם מכת מרדות והוא למי שעובר על מצות שלדבריהם שהם כעין תורה והם כל הגזרות שגזרו בהם מדבריהם שמכין אותו עד שיקבל אותה עליו או עד שתצא נפשו כמו שמפורש בתוספתא סנהדרין. לא כמו שמחמיר הרב שכותב בכל עבירות שלדבריהם עד שתצא נפשו.

וכללו שלדבר שדברי סופרים חלוקים הם בכל דיניהם מדברי תורה להקל באלו ולהחמיר באלו. ואם היה העובר על דבריהם או שאינו מקיים מצות שלהם עובר על עשה ועל ל"ת היה חומר גדול בהם ולא היו ראויים לקולות הללו.

וכן מצינו שהם מחמירין בכל דבר שהוא מצוה מן הקדוש ברוך הוא אפילו על פה והלכו בדברים שהם הלכה למשה מסיני להחמיר בהן כשל תורה, כמו שאמרו בפרק ראשון שלקדושין (לט א) ערלה בח"ל ה"מ והקשו והתניא ספק ערלה בארץ אסור ובסוריא מותר, לומר שאם היה הלכה למשה מסיני היה ספיקה אסור.

ואולי תתעקש ותאמר לדעת הרב כי מה שאמרו בכל מקום להקל בדברי סופרים הוא במחילה ובתנאי מאתם שהם התנו בגזירות ובסייגים שעשו לתורה וכן במצות שלהם שנהלך בהם לקולא כדי לחלק ולהפריש בין מה שהוא דבר תורה ובין מה שהוא מדבריהם אף על פי שבכל אנו מצווים מן התורה ולא היו ספיקות שבדבריהם ראויות להתיר אותן אלא מפני התנאי הזה שעשו בהם מתחלתן. ואין אלו דברים הגונים ולא שלעיקר.

לא תסור אינו אלא אסמכתא לדרבנן

ומפורש אמרו בפרק מי שמתו (יט ב) גדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה תרגמה רב בר שבא קמיה דרב כהנא בלאו דלא תסור אחיכו עליה לאו דלא תסור נמי דאורייתא הוא אמר להו רב כהנא גברא רבה אמר מילתא לא תחיכו עליה כל מילי דרבנן אלאו דלא תסור אסמכינהו ומשום כבוד הבריות לא גזרו ביה רבנן.

הרי בכאן מבואר שלא זו דלא תסור הוא כשאר הלאוין שלתורה אבל דבריהם על זה הלאו אסמכינהו סמך בעלמא לחזוק לא שיהא בהם מן התורה אזהרה כלל באותו הלאו.

טרם הסכמת הסנהדרין יש לחכם לנהוג כדעתו

ויש בזה תנאי, יתבונן בו המסתכל בראשון שלהוריות (ב) בעין יפה, והוא שאם היה בזמן הסנהדרין חכם וראוי להוראה והורו בית דין הגדול בדבר אחד להתר והוא סבור שטעו בהוראתן אין עליו מצוה לשמוע דברי החכמים ואינו רשאי להתיר לעצמו הדבר האסור לו אבל ינהג חומר לעצמו.

וכל שכן אם היה מכלל הסנהדרין יושב עמהן בבית דין הגדול ויש עליו לבא לפניו ולומר טענותיו להם והם שישאו ויתנו עמו ואם הסכימו רובם בכטול הדעת ההוא שאמר ושכשו עליו סברותיו יחזור וינהוג כדעתם אחרי כן לאחר שיסלקו אותו ויעשו הסכמה בטענתו. וזהו העולה מן ההלכות ההם.

ומכל מקום חייב לקבל דעתם אחר ההסכמה על כל פנים.

אבל התקנות והגזרות שגזרו חכמים למשמרת התורה ולגדר שלה אין להם בלאו הזה אלא סמך בעלמא ואין בהם דין המראה כלל. וכל שכן שהמורה בהן והעובר באחת מהן על דעת שהוא עושה איסור שאינו עובר בלאו הזה ואינו בכלל דין פרשה זו כלל לפי שהיא כולה עונש הממרים לא החוטאים.

אבל הם דנו בממרא שלהם עונש הנדוי כמו ששינו (עדינות פ"ה מ"ו) א"ר יהודה ח"ו שעקביה נתנדה שאין עזרה נעלת על כל אדם שבישראל בחכמה וביראת חטא כעקביה בן מהללאל אלא את מי נדו את רבי אלעזר בן הנד שפקפק בנטילת ידים וכו'.

והנה זה לא קבל עליו גזרה שגזרו בידים לחולין ולא נתחייב אלא בנדוי והוא על כבוד הרב כלומר על כבוד הסנהדרין בעלי התקנה כמו שאמור בשלישי שלברכות (יט א). והיה זה בזמן דיני נפשות בימי עקביה בן מהללאל ועשה מעשה בהמראתו בדבר שהוא מביא לחיוב כרת בשל דבריהם כעניין בחמץ בשעה ששית ולא הגיע לו מן העונש אלא נדוי זה כי הוא חיובו בידי אדם אבל מחמירין בו בעונש שמים ממאמרם (ע"ז כז ב) ופורץ גדר ישכנו נחש.

וכמו שאמרו בגמר ערובין (כא ב) בנטילת ידים דר' עקיבא בבית האסורין אמר תן לי מים ליטול ידי אמר לו לשתות אין מגיעין ליטול ידים הן מגיעין אמר לו ומה אעשה שחייבין עליהם מיתה מוטב שאמות מיתת עצמי ולא אעבור על דברי חברי. וזה מהפלגת חסידותו כבר תמהו עליו ואמרו וכששמעו חכמים בדבר אמרו ומה בזקנותו כך בבחרותו עאכ"ו ומה בבית האסורין כך בביתו על אחת כמה וכמה.

מצוות שחידשו חכמים אינם מלא תסור לשיטת רב נחמן

ועוד אודיעך כי המצוות שחידשו אותן החכמים או הנביאים כגון נר חנוכה ומקרא מגלה אינן באין בסמך הזה.

תקנה של דבריהם אינו נעשה זקן ממרא דלא קרינ' ביה על פי התורה, אבל ההלכה למשה מסיני תורה היא כמו שדרשו (יומא כח א) תורות שתי תורות אחת שבכתב ואחת שבעל פה. ולזה החדוש נתכוונתי בהאריכי בכאן מפני שטעו רבים בזה. ומכל מקום כללי הרב משתבשין.

לא תסור אינו אלא על פירושי התורה

אבל הדבר הברור המנוקה מכל שבוש הוא שנודיע שאין הלאו הזה לא תסור אלא במה שאמרו בפירושי התורה, כגון הדברים הנדרשים בתורה בגזרה שוה, או בבנין אב, ושאר שלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן, או במשמעות לשון הכתוב עצמו, וכן במה שקבלו הלכה למשה מסיני תורה שבעל פה.

שאם יראו הם שזה הדבר אסור או מותר מן התורה לפי מדרש הכתוב או לפי פירושו או הלכה מפי השמועה ממשה רבינו ויראה הוא הפך חייב לבטל דעתו ולהאמין במה שאמרו הם.

זהו שאמר הכתוב כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם לדם בין דין לדין כלומר שנתכסה מהם דבר ונחלקו במשפטי התורה ואיסוריה ונגעיה והעובר על דברי ב"ד הגדול שבדורו וסומך על דעתו עובר על עשה ועל לא תעשה הללו.

ואפילו אם נחלקו ב"ד עצמם בדבר הולכין בהם אחר הרוב כמו שאמרו במחלוקתם (פח ב) אם שמעו אמרו להם ואם לאו עומדין למנין רבו המטמאין טמאו המטהרין טהרו.

ומה שהסכימו עליו רובם הוא הדבר שנצטוינו עליו מן התורה והעובר עליו וסומך על דעתו שאינו כמו שהסכימו הם נעשה זקן ממרא בזמן דיני הנפשות.

והוא שנאמר אשר יעשה בזדון לבלתי שמוע אל הכהן. וענשו אבוד מן העוה"ז ומן העולם הבא.

וזהו היא כת הצדוקים הארורים ששמום במזרח קראין. כי התורה נתנה לנו ע"י משה רבינו בכתב וגלוי הוא שלא ישתוו הדעות בכל הדברים הנולדים וחתך לנו ית' הדין שנשמע לב"ד הגדול בכל מה שיאמרו בין שקבלו פירושו ממנו או שיאמרו כן ממשמעות התורה וכוונתה לפי דעתם. כי על המשמעות שלהם הוא מצוה ונותן לנו התורה.

וזה הוא מה שאמרו (ספרי שם) אפילו אומרין לך על שמאל שהוא ימין ועל ימין שהוא שמאל שכך היא המצוה לנו מאדון התורה יתעלה שלא יאמר בעל המחלוקת היאך אתיר לעצמי זה ואנכי היודע בוודאי שהם טועים והנה נאמר לו בכך אתה מצווה.

וכעניין שנהג רבי יהושע עם ר"ג ביום הכפורים שחל להיות בחשבונו כמו שהוזכר במסכת ר"ה (כה א).

והנה לדעתו צריך שנפרש ונאמר שנצטוו ישראל להתפלל אל הקדוש ברוך הוא ושיבקשו ממנו לבדו יתעלה משאלותם ויפילו לפניו תחנונים בעת צרכם, אבל שיתחייבו להתפלל בכל יום בקר וערב זה תקנת חכמים הוא וכנגד תמידים תקנום. גם בתקנה זו לא פירשו מטבעה שלתפלה אלא היו מתפללים כל אחד ואחד כפי צחות לשונו וחכמתו.

וכבר ביאר הרב ז"ל כל זה בפ' ראשון מהל' תפלה (ה"א ג - ה) אמר מ"ע להתפלל בכל יום אבל אין מניין התפלות ולא משנה התפלה הזאת מן התורה וכן היה ממש רבינו ועד עזרא ועזרא ובית דינו עמדו ותקנו שמנה עשרה ברכות כדי שיהיו ערוכות בפי הכל ותהיה תפלת לשון העלגים שלמה כתפלת בעל לשון מדברת גדולות הצחה וכן תקנו מניין התפילות כמניין הקרבנות. כל זה כתב הרב בלשון מרווח. והנה הרב למדנו העניין הזה וביאר אותו לנו באור שלם.

אם כן למה יתפלא על ההלל שנצטוו למשה בסיני שיאמרו ישראל במועדיהם שירה לאל שהוציאם ממצרים וקרע להם את הים והבדילם לעבודתו ובא דוד ותקן להם את ההלל הזה כדי שישירו בו.

וכן השיר שבמקדש מן התורה הוא כדברי האומר (ערכין יא א) עיקר שירה בפה ושירה מעכבת קרבן והוא לדוד כמו ששינונו במס' תמיד (ט ב) השיר שהיו הלויים אומרים בבהמ"ק בראשון היו אומרים ליי"י הארץ ומלואה תבל ויושבי בה וכו'. וכן אמרו בבהמ"ז שהוא ודאי מן התורה (ברכו' מח ב) משה תיקן ברכת הזן יהושע תקן ברכת הארץ שלמה תקן בונה ירושלם.

וכולן אין מטבען תורה אבל נצטוינו מן התורה שנברך אחר אכילתנו כל אחד כפי דעתו, כענין ברכת מנימין רעיא שאמר בריך רחמנא מאריה דהאי פיתא (שם מ ב), ובאו הנביאים ותקנו לנו נוסח מתוקן הלשון וצח המליצה ושינונו בו אנחנו עוד בגלות ומלכות בית דוד משיחך מהרה תחזירנה למקומה ותבנה ירושלם עיר קדשך. כי הענין תקן שלמה ובית דינו והלשון כפי הזמנים יאמר. וכן כל מה שאנחנו משבחים בו לאל יתעלה כך הוא. ולמה יתמה הרב בהלל זה ביסודו שלדוד יותר מהתושבחות כולן.

תשובה ב] הלל הוא מדאורייתא ממש

ומלבד זה שאין לרב המתמיה בזה שום ראייה שיהיו המזמורים האלו שלהלל זה לדוד אבל שמא למשה רבינו הם כמו תפלה למשה איש האלהים ואחד עשר מזמורים שעמו כי זה ספר תהילות מחובר מכל השירות שנאמרו בישראל ברוח הקדש וחכמים מייחסים מהם לאדם הראשון ולאברהם אבינו כמו שהוזכר בגמרא [בבא בתרא יד ב].

והרי בהלל זה עצמו הזכירו חכמים שאינו לדוד אמרו שם בפרק ערבי פסחים (ק"ז א) הלל זה מי אמרו א"ר יוסי

שכך אמרו בפרק במה מדליקין (כג א) במדליק נר חנוכה שצריך לברך אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר שלחנכה ושאלו והיכן צונו רב אויא אמר מלא תסור רב נחמן אמר שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך.

רצה רב אויא לומר כשם שכל הגזרות והסייגים שלדבריהם סמוכין על לאו דלא תסור כמו שהזכירו בפרק מי שמתו (י"ט ב) בענין כלאים שלהם כך המצות שחדשו כגון נר חנוכה סמוכין על אותו הלאו עצמו.

ורב נחמן בר יצחק אמר שאין סמך באותו הלאו אלא לדבריהם שיש בהם עיקר בתורה אבל המצות המחודשות מהן אין להם סמך אלא בפסוק שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך.

והטעם בזה ברור לפי שהדברים שהם מוסיפין במצות התורה עצמן כעין פירוש התורה הוא שהם ז"ל אומרים כל צמר ופשתיים הוא כלאים וכל שבות הוא מלאכה וכיוצא באלו שאילו היה דעתם כן היינו חייבין להאמין אותם מזה הלאו בודאי שהוא מחייב אותנו להאמין בתורה כפי הפירוש שיפרשו הם.

אבל כשאומרים הדליקו נר חנוכה אין אדם יכול להסמיכו על זה הלאו בשום ענין שאין זה בא בכלל הכתוב שאמר כי יפלא ממך דבר למשפט אלא בכלל שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך שהיא צוואה לקבל מן הזקנים על הכלל.

ויש מחכמי התלמוד חולקין על זה וסוברין שאין אנו רשאים לומר אשר צונו במצות הזקנים והוזכר בפרק לולב וערבה (מ"ב ב). והנה נתברר זה.

ואני תמה על הרב שזה גמר דעתו וזאת סברא תקועה אצלו יתד שלא תמוט שהעובר על דברי חכמים בין בתקנות בין במצות המתחדשות עובר על עשה ולא תעשה שבתורה ונצטוינו ממה מפי הגבורה לקבל כל מצוה שיסדרו אותה ולעשותה מלא תסור למה יכבד עליו חשבון בעל הלכות שמנה מצות חנוכה ומגלה שנאמרו למשה בסיני.

אבל אנו עם היות דעתנו שאין בהם זכר בלאו הזה מ"מ מנהג חכמים הוא לומר כלשון הזה לפי שהורשו מאתו ית' מפי הקבלה לתקן ולסדר והם דורשים בזה רמזים וגימטריאות.

ד] כיצד תצווה התורה בהלל שתיקן דוד.

תשובה א] ההלל מדאורייתא אע"פ שאין נוסחו דאורייתא

והפליאה שאמר הרב זצ"ל [יג - יד] והתבונן והתפלא היאך נחשוב שקריאת ההלל ששיבח בו דוד לאל שמה רבינו צונו בה.

וגם בעיני יפלא מאמר הרב שהוא עצמו מנה במצות (מ' ה) להתפלל לו שנאמר ועבדתם את ה' אלהיכם בכל לבבכם ובכל נפשכם, וידוע כי בתלמוד אומרים תדיר תפלה דרבנן ומפורש אמרו (ברכו' לג א) אנשי כנסת הגדולה תקנו להם לישראל ברכות קדושות והבדלות.

והנראה מדבריהם שהוא מן התורה כמו שפירשתי ויהיה הל"מ או שהוא בכלל השמחה שנצטוינו בה כמו שכתוב וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם כי עיקר השירה בפה וכלי לבסומי קלא הוא ונצטוינו בשמחת השיר על הקרבן ושלא בשעת הקרבן בכלל השמחה אלא שמיעטו ראשי חדשים בגבולין מפני שאינו מקודש לחג ואינו טעון שירה.

ושם במסכת ערכין (יא א) אמרו מניין לעיקר שירה מן התורה מהכא תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב אי זו היא עבודה שהיא בשמחה ובטוב לבב הוי' אומר זו שירה. אם כן אפשר שנדרוש בימים טובים שכתוב שמחה ונתרבו כל מיני שמחות שתהא השירה מכללם.

אבל בשני ממסכת ברכות (יד א) אמרו בהלל ובמגלה מהו שיפסיק מי אמרינן קריית שמע דאורייתא פוסק הלל דרבנן לא כל שכן או דלמא פרסומי ניסא עדיף. וזה מראה שהוא מדבריהם.

אבל אפשר שעל ימי חנוכה ועל ימים שאין היחיד גומר בהן את ההלל נאמר וכמו שחלקו אחר כך במימרא הסמוכה לזו ודומיא דמגלה שאלו אבל הלל באכילת פסחים ונטילת לולב יהיה מן התורה כמו שנראה מפשטי שמועות אלו שהזכרנו. ומכל מקום בעל ההלכות פטור מכל התביעות והתרעומות הללו.

סיום הענין

והנה פטרנו בעל ההלכות מהיות טועה בשגיאות הגדולות אשר האשים אותו בהן הרב זצ"ל. ועם כל זה יותר דברי הרב קרובים לנו ונראין בעינינו שלא ימנו במנין הזה אלא מצות שהן מן התורה בלבד אם יהיה החשבון עולה בידינו.

שרש ב – בסופו

ובראשון שלחולין (יז ב) אמר רב חסדא מניין לבדיקת סכין מן התורה שנאמר ושחטתם בזה ואכלתם והקשו פשיטא דכיון דכי נקבה טרפה בעיא בדיקה והשיבו לחכם קאמרינן וחקרו לחכם והא א"ר יוחנן לא אמרו להראות סכין לחכם אלא מפני כבודו של חכם והעלו אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא. ונלמד מזה כי פסוקי הנביאים להם עליהם השלום תורה הם דורשין אותם ולומדים מהם ועושים מהם גם כן אסמכתות.

וכבר אמרו (מגלה יד א) ארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות עמדו להם לישראל לא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה אפילו אות אחת חוץ ממקרא מגלה מאי דרוש א"ר חייא בר אבין משום ר' יהושע בן קרחה קל וחומר ומה מעבדות לחירות אמרו שירה ממות לחיים לא כל שכן.

אלעזר בני אומר משה וישראל אמרוהו בשעה שעמדו על הים וחלוקין עליו חבריו לומר דוד אמרו ונראין דבריו מדבריהם איפשר שחטו ישראל את פסחיהם ונטלו לולביהם ואין אומרינן הלל.

ושם עוד הלל זה מי אמרו ר' אליעזר הגדול אומר משה וישראל אמרוהו בשעה שעמד עליהם פרעה הרשע הם אמרו לא לנו ה' לא לנו ורוח הקדש משיבה למעני למעני עד וחכמים אומרים נביאים שביניהם תקנוהו שיהו אומרים אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה שלא תבא על הצבור ולכשנגאלין אומרים אותו על גאולתן.

והנה לדעת ר' אליעזר הוא למשה על צרתן עם פרעה ולדברי חכמים לא על צרה ידועה שלפרעה אבל הוא שירה לכל הפרקים והצרות ולגאולה העתידה מתקנת נביאים שביניהם.

ומה שאמרו נביאים שביניהם ירמוז לדור שיצא ממצרים למשה אהרן ומרים ואל אצילי בני ישראל ולכל שבהם רוח הקדש. או יהיה פירושו תקנוהו שייחדו להם השיר הזה לפרקים ולצרות כמו שאמרו בברכות (לג א) אנשי כנסת הגדולה תקנינהו.

אם כן אין שאלה לרב על בעל ההלכות בהלל זה כלל.

ואמנם כבר הודינו שבעל הלכות מכניס בחשבון הזה מצות שלדבריהם למדנו עליו זכות וכתבנו התנצלותו. אבל התעוררנו על ההלל מפני שאין לנו מפורש בהלל שלשחיתת הפסח ואכילתו והלל שלנטילת לולב דאורייתא וראשון דפסח ועצרת. בכל אלו אין לנו ראייה שיהא מדבריהם.

וכבר אמרו בגמר תענית (כח ב) הלל דראש חדש לאו דאורייתא ומשמעות זה דבימים שהיחיד גומר בהם את ההלל הוא דאורייתא.

ובמסכת ערכין (י ב) דרשו בו השיר יהיה לכם כליל התקדש חג לילה המקודש לחג טעון שירה שאינו מקודש לחג אינו טעון שירה. ואף על פי שזה מדברי קבלה הוא, אבל יאמר הנביא כי ישירו לאל המושיע אותם מיד שנחריב כאשר הם משוררים כליל התקדש חג והוא ליל אכילת הפסח שהיו משוררין בקול גדול כמו שאמרו (פסחי' פה ב) כזית פסחא והלילא פקע איגרא.

ועוד אם הוא מדבריהם למה יתמה ר' יוסי אפשר שחטו ישראל את פסחיהם ולא אמרו שירה נטלו את לולביהן ולא אמרו הלל. והלא דוד אמרו כדברי הרב והוא ובית דינו תקנוהו או ב"ד שלאחריהם תקנו אותו על הפסח ועל הלולב וכיון שתקנה הוא אין לו לר' יוסי קושיא על מי שיתן אותה התקנה לדוד האומר ההלל או לב"ד אחרון אבל הראוי שיהא מייחס אותה לאנשי כנסת הגדולה שמתקנין תפלות וברכות. ועל כל פנים יאמרו שהלל זה עצמו מוקדם לדוד.

וחלוקין עליו חבריו לומר דוד אמרו, ונראין דבריו מדבריהם, אפשר ישראל שחטו פסחיהן ולא אתרו שירה וכו'.

ואפילו לדעת האומר דוד אמרו לא ימנע ותהיה המצוה בהילול סתם בלי הכרח שיהיה באלו המלות בלבד, אבל רצה יתעלה שיאמרו שירות ותשבחות במאורעות אלו באיזה מלות שיהיו, כמו שנתחייבו בזה הלויים על הקרבן.

ומצות עשה בזה הוא מאמר ארון הנביאים ע"ה שירו לה' כי גאה גאה.

וכבר ביארו כי כל המועדים הם זכר ליציאה מצרים.

ונתחייב מזה ג"כ אשר נהללו ונשבחו ית' בכל זמן יתראה לנו גבורתו ונצחונו ועל כן אמרו ז"ל כי ההלל בימי חנוכה דאורייתא, לא כי ימי חנוכה כתובים בתורה ומצות פרסומי ניסא, וסמכו אל מאמרו לא תחלל את שם אלהיך ואמרו בפירושו משמע שנאמר לא תחלל אמור קדש, ועל כן נתחייב לפרסם הנסים בכל מקום שנעשו בו.

ואמנם מה שהקשו ז"ל והיכן צונו להדליק, אך הוא ליחד זה בהדלקת נר, וכבר יתכן שיהיה זה זולת זה, או שיספיק בקריאת הלל. והיתה התשובה מצוה לשמוע דברי חכמים מלא תסור.

רבי אברהם בן הרמב"ם

תשובה להשגות רבי דניאל הבבלי

אי אפשר שמאמר תרי"ג מצוות יכלול גם דרבנן

אמנם חשבת - יהדרך האל- באמרם ז"ל תרי"ג מצות נאמרו לו למשה בסיני כי המה רצו בזה כל מה שנאמר לו למשה בסיני, ועל כן יכלול המאמר כל מה שהוא הלכה למשה מסיני.

והמחשבה הזאת לא נכונה ודבור לא יתקיים, כי לפי מחשבתך לא יתכן לברר קצתם מקצתם אבל נתחייב לפי זה למנות כל דין אשר שרשו מקובל מארון הנביאים ע"ה ויתוסף א"כ כל מצות דרבנן זולת התקנות והגזירות על מנין אשר מנאו הרמב"ם ז"ל.

כי אינני חושב כי אתה תדמה שראוי למנות המקובל ולדחות המפורש וכבר נעמיד החלוקה על שלש חלוקות. וזה כי מאמרם ז"ל תרי"ג מצות נאמרו לו למשה בסיני לא ימלט משיהיה הרמז להמפורש ומה ששיגה זולת המקובל, או למקובל זולת המפורש, או לשניהם יחד.

אמנם החלוקה האחת שיהיה הרמז להמקובל זולת המפורש לא אראה כי מי שיש לו ציור שלם בדמיונו יחשוב כזה.

ואמנם החלוקה השנית והוא שיהיה הרמז להמפורש והמקובל יחד זה לא יתכן כי הצמירו המספר על תרי"ג אשר הוא המפורש ואשר ישיגהו ויספיק במנין הזה כי כאשר בארם הרמב"ם ז"ל ואשר יעבור על זה למותר המה

למדו אותנו בזה כי כל התקנות והגזירות אינן תוספת אבל הן גדר וסייג לתורה אבל מקרא מגלה היא תוספת לפי שנכתבה בתורה והוקבעה חובה לדורות אלא שסמכו על חיובה בקל וחומר הזה ועל כתיבתה מן הרמז שמצאו כתוב זאת זכרון בספר.

רבי דניאל הבבלי

מעשה ניסים השגות לשורש הראשון

כבר הקדים ז"ל בשורש הראשון כי מצות דרבנן לא ימנו בכלל המצות.

והביא ראיה באמרם תרי"ג מצות נאמרו לו למשה בסיני, וחייב מזה להפיל מן המנין כל מה שלא נתבאר בפירוש בכתוב.

והקשה על מי שמנה קריאת ההלל, ובקור חולים, וניחום אבלים, והלבשת ערומים.

ועל זה השורש בנה ולא ימנה איסור ערל בעבודה, ולא איסור פרועי ראש בעבודה מצוה בפני עצמה, מפני שהם אינם כתובים אלא הלכה למשה ממיניו וכל הדומה.

ואני רואה בעניות דעתי כי לא יתחייב זה מדבריהם כי הם לא אמרו כי אם תרי"ג מצות נאמרו לו למשה בסיני ולא אמרו תרי"ג מצות כתב לנו משה בתורה.

וכבר כלל הדבור כזה כל מה שהיא הלכה למשה מסיני, ולא הוציאו אלא התקנות והגזירות אשר הוקבעו כמו עירובין וידים וגזירות דיוסי בן יעוזר ודשמעון בן שטח ותלמידי שמאי והלל ומה שהוא ממינם.

וכבר אמרו ז"ל בפרועי ראש אשר יצא מדרשת ופרע לא ישלחו, הא מקמי דניתי יחזקאל מאן אמרה, ולטעמך הא דאמר רב חסדא דבר זה מתורת משה רבנו לא למדנו מדברי יחזקאל בן בוזי למדנו כל בן נכר ערל לב וערל בשר לא יבא אל מקדש וגו' מקמי דניתי יחזקאל מאן אמרה, אלא גמרא נמירי לה ואחא יחזקאל ואסמכה אקרא, וכי גמירי הלכה למיתה לאחולי עבודה לא גמירי.

ועל כן לא יפלא מנין איסור ערל ואיסור פרועי ראש בעבודה בכלל מפני שנאמרה לו למשה בסיני.

וכן הלבשת ערומים לא יפלא שתהיה פירוש לאמרו ית' די מחסורה והיא מצוה בפני עצמה והוא פירוש מקובל ופרסמו ישעיה ע"ה באמרו כי תראה ערום וכסיתיו וכן הענין בבקור חולים וניחום אבלים שיהיה פירוש מקובל ממה באמרון והודעת להם את הדרך וגו'.

אמנם קריאת ההלל כבר אמרו ז"ל בפירוש שהוא דאורייתא ב"ח ימים, אך הרחיקו הלל דר"ח באמרם זאת אומרת הלל דראש חדש לאו דאורייתא.

ואמרו גכון ת"ר הלל זה מי אמרו, ר' יוסי אומר אלעזר בני אומר משה וכל ישראל אמרוהו בשעה שעלו מן הים.

פנים למנותו מצוה לעצמה. הנה כל זאת הוא ע"ד ההשלטה אשר אינו ראוי להשלימו ולהודות לדבר בטל כאשר כבר הקדמנו לבארו.

מהר"ל חיות

תורת נביאים מאמר בל תוסיף

ועפ"י תבין נמי ליישב סוגית הש"ס (מגיל' י"ד ע"א) מ"ח נביאי לא פחתו ולא הוסיפו על מ"ש בתורי' חוץ ממקרי' מגיל' מאי דרוש

כל ספרי מוהר"ן חיות עמוד מס 92 א חיות, צבי הירש הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

מה מעבדות לחרות אומרים שירה ממות לחיים לא כ"ש וכתב רש"י הא דלא נקט חנוכה משום דכבר פסקו הנביאים, אבל לפי הנ"ל נחא דהנה באמת מעיקר ימי שמחה אין ראיה כלל דהרי ימים האמורים במגילת תענית כלם ימים טובים ¹²³⁴⁵⁶⁷ ואסורים בהספד ותענית ולא נקראו הוספה כמו שאר התקנות שלא עשאו רק מפני הגם שאירע בימיהם, כמו שכתב הרמב"ם בהקדמתו למנין המצות על ס' הי"ד על סדר ספרו שהרי לא אמרו שהקב"ה צוה לקרות מגילה בעונתה, ואלו אמרו כן היו מוסיפין על התורה אלא כך אנו אומרים שהנביאים עם ב"ד תקנום וציוו להזכיר שבחיו של הקב"ה ותשועות שעשה לנו והיה קרוב לשועתינו כדי לברכו ולהללו וכדי להודיע לדורות הבאים שאמת מה שהבטיחנו בתורה ומי גוי גדול אשר לו אלהים וגו' ועד"ז היא כל מצוה מד"ס בין עשה ובין לית עכ"ל:

והנה בכאן אמרו דלמדו ק"ו מה מעבדות לחירות אומרים שירה ממות לחיים לא כל שכן ולכאורה ק"ו דאורייתא וניתן לדרוש לכל אדם ואיך אמרו דלא פחתו והוסיפו על מ"ש בתורה חוץ ממקרא מגילה, הרי כיון דלמדו ק"ו שוב הוא דבר תורה ממש ולא מקרי הוספה וע' בר"א מזרחי על הסמ"ג בה' מגילה דהתעורר בזה וכ' דהאי ק"ו אינו רק אסמכתא בעלמא ע"ש, ואולם קשה כיון (מגילה ז' ע"א) אמרינן דשלחה אסתר כתבוני לדורות ומצאו מקרא כתוב כתוב זאת זכרון בספר, ושוב הוא מה"ת דהרי נכללה בתורה דמותר להזכיר נסים של עמלק ואיך אמרה הגמרא דהנביאים הוסיפו על מ"ש בתורה, וע' טורי אבן דהתעורר בזה וע' בתשובות בית אפרים ח' אר"ה סי' ס"ד ס"ה וס"ו מה דהאריך בזה, ועוד קשה לפי מה דמסיק הש"ס דקריאת מגילה זו היא הלל והנה (תענית כ"ח ע"ב) אמרינן

כל ספרי מוהר"ן חיות עמוד מס 93 א חיות, צבי הירש הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

במנין ולא תשאר א"כ אלא חלוקה אחת והוא אשר יהיה הרמז להמפורש ואשר ישיגהו כשטת הרמב"ם ז"ל.

דחיית הראיה מגמרא שהלל דאורייתא

אמנם אשר חשבת על הלל כי הוא דאורייתא מפני שאמרו זאת אומרת הלל דר"ח לאו דאורייתא, לא יתכן פירוש אחר לזה המאמר אך כי הימים המחוייבים בהלל הם מדרבנן אשר התורה חייבה לשמוע לדבריהם אין הלל דר"ח בכלל כי הקריאה בו היא מנהג ולא ח יבנו בקריאתו ועל כן אמרו הלל דר"ח לאו דאורייתא.

ואם אינו כן יבינו בעלי החכמה השוואתם בין שמונה עשר ימים עם בזמנים אלו ובין כ"א יום בגולה, כי המה לא הרחיקו מהיות דאורייתא כי אם הלל דר"ח לבדו וכי אין זה תימה כי הימים אשר הם מן התורה יחויבו מן התורה בקריאת הלל ועם כל זה יוכרח לומר כן מי שרוצה להוכיח חיוב שאר הימים מדאורייתא בעבור שלילת ימי ראש חדש מדאורייתא.

דחיית השורש שהלל דאורייתא להודות על הנצחון

אמנם הכרחתך - יורך האל - כי הלל דחנוכה דאורייתא בעבור כי ימי חנוכה הם הימים אשר נראו בו נצחוננו וגבורתנו ית'.

והשורש הזה עם כל טרחתו וחולשת סמיכתו ורב העקשות אשר בו בלי ראיה והקש יורה עליה, יכריח לומר כי לא הלל חנוכה לבד הוא מן התורה, אבל גם בכל יום אשר הראה אלקים בו לישראל נצחוננו וישועתו כולם מחוייבים מן התורה בקריאתו כמו כל הימים הנזכרים במגילת תענית.

כי סמיכתך בחיוב הלל בחנוכה מן התורה אמרת כי הם ימים אשר נראו בו נצחון האומה והוראת גבורת האל ית' שמו ואם כן מחוייבים כולם ואין בהם ברירה. ואם ימהר מי אשר לא יבין דקות תשובתינו וזוהר ראיותינו להשיב עליהן ממאמר בטלה מגלת תענית זולת חנוכה ופורים נשיב לו כי זה החיוב אשר חיבנו בו הטוען לפי דעתנו עליו לפסוק כי תהיה קריאת ההלל באותם הימים וזולתם גם כן חיוב מן התורה מכיוון שהם ימים נגלתה בהם יכולת האל וישועה לאומה ולא יפול מה שהוא חיוב מן התורה ע"י זה שהם ז"ל בטלו מגלת תענית כי החכמים אין ביכולתם לבטל מצות התורה.

ואם קריאת הלל חיוב מן התורה בהרבה מימי השנה א"כ נחייב לומר הלל ברוב או בכל ימי השנה כי הוא עושה נפלאות עמנו בכל זמן וזמן וא"כ יפלא מאד איך אמרו האומר הלל בכי יום הרי זה מחרף ומגדף.

אכן אין זה אצלי אלא מחשבות הבל והאומרים יאשם ואף אס נודה למחשבה הזאת ונאמר כי נתחייב מן התורה בשבח סתם עם כל זאת לא יקשה עלינו כי אנחנו כבר מנינו חיוב מצות תפילה וענין חיובה כולל השבח והגדלה ובקשה והדומה, והשבח הוא ענף מחוב התפלה ואין

קבלה הוא כדברי תורה ולא בעי חיזוק ע"ש, וצ"ע מנ"ל לנביאים לחדש כן:

ומה שכתבת דפורים וחנוכה וכל ימי מגילת תענית לעשות זכר לנס ממות לחיים הוא דאורייתא ממש מק"ו כדאיתא פ"ק דמגילה, יעיין רמב"ן סוף שרש ב'.

מכל מקום היינו לעשות שום זכר לנס, אבל איכות וכמות הזכרון ההוא הוא מדרבנן, כגון קריאת מגלה ומשלוח מנות והדלקת נרות בחנוכה הכל מדרבנן, אבל לעשות שום זכר קצת ולכל הפחות לאסרו בהספד ותענית הוא דאורייתא מק"ו הנ"ל.

ובזה נתיישב לי מ"ט וסברא לאסור בהספד ותענית ב"ד וט"ו באדר הראשון, ממה נפשך אם אין עושין אותו פורים ממש מה ענין לאוסרו בהספד ותענית. והנה בלא"ה נמי צריך עיון מה ראו באמת לקבוע פורים בשני משום מסמך גאולה לגאולה עדיף, הלא זריזין מקדימין למצות ואין מעבירין על המצות עדיף מעשות מצוה מן המובחר כמבואר בתשו' רדב"ז [הישנות סי' י"ג] ותשובת ח"צ סי' ק"ו ומשנה למלך הל' מגלה פ"א הל' י"א. ומיהו לזה י"ל דוקא במצוה שכבר מוטל עליו יש לו לזרז ולהקדים ולא להמתין, אבל מצוה שאנו מקבלים עלינו תחלה ועדיין לא נתחייבנו בה, לא שייך כל כך זריזין וטוב לקבוע ביום המובחר והיינו מסמך גאולה לגאולה, ואך לפי הנחה שהנחנו שעכ"פ מדאורייתא מחוייבים לעשות שום זכר לכל הפחות לאוסרו בהספד ותענית, א"כ מחוייבים לעשות מיד באדר הראשון משום אין מעבירין על המצות ובה מודה ר' שמעון בן גמליאל לר' אלעזר ב"ר שמעון, אך מה שהוספנו אנחנו מגלה ושמחה ומשלוח מנות אנחנו קובעים ביום המובחר בשני למיסמך גאולה לגאולה, ועיין כל זה פ"ק דמגילה וי"ו ע"ב ויובנו דברי כי הקצרתי.

ולולי דמסתפינא אמינא הא דכתיב במגלת אסתר [ט' כ"ז] קימו וקבלו וגו' כאשר קבלו עליהם דברי הצומות וזעקתם, הרי זה בא ללמד ונמצא למד, דבא לומר יען עד ימי מרדכי לא היו ימי שלום והיו הצומות בד' ימים בשנה חובה, ומימי גדולת מרדכי עד בנין בית אין שמד כי היו בגדולה ואין שלום כי לא נבנה בהמ"ק ורצו מתענים [כר"ה י"ח ע"ב], על כן קבלו עליהם עתה הצומות וזעקתם מרצונם ושלא יהי' תלי' ברצו מתענים אלא יתענו על כרחם, אך יהיו כמו ימי פורים ביום ולא בלילה שלפניו כמו ימי פורים, וכמו שימי פורים י"ט לא קבילו עליהו רק משתה ושמחה, כך בצומות לא קבלו עליהו כל ה' ענויים אלא תענית לבד היינו צום מאכילה ושתייה, ועיין תוס' מגלה ה' ע"ב ד"ה ורחץ וכו':

הלל ברי"ח מנהג הוא וכי רש"י שם אבל של חנוכה כיון דנביאים תקנוהו שיהיו אומרים אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה שלא תבוא עליהן כשנגאלין הם אומרים אותו על גאולתן וכדאורייתא דמי עכ"ל רש"י, ראינו אע"ג דחנוכה גופא בודאי אינו רק מדרבנן ואינו אפילו תקנו' נביאים דכבר נפסקה הנבואה ומ"מ אמירת הלל בו הוא דאורייתא דבכל עת שיארע לנו נס מחוייבים להגיד שירות ותשבחות לה', וא"כ גם קריאת מגילה 'שהיא כמו הלל נמי כן:

כל ספרי מוהרי"ך חיות עמוד מס 93 א חיות, צבי הירש הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

חתם סופר

שר"ת חתם סופר חלק א (אורח חיים) סימן רח – תשובה
למהרצ חיות על ספרו תורת הנביאים

והנה רמב"ם כתב רפ"ה מתענית, יש ימים שכל ישראל מתענים בהם מפני הצרות שאירעו בהם כדי לעורר הלבבות לפתוח דרכי התשובה ויהי' זה זכרון למעשינו הרעים ומעשי אבותינו שהיו כמעשינו עתה עד שגרם להם ולנו אותן הצרות שבזכרון דברים אלו נשוב להטיב שנאמר והתודו את עונם ואת עון אבותם, עכ"ל. הנה גילה לנו מה שלא היינו מעלים על דעתנו, שהיינו חושבים שהתעניתים הללו אינם על דרך התשובה אלא על דרך האבל והצער ביום שאירע רע כמו השמחה ביום שאירע טובה, וכן משמע קצת פ"ק דמגלה [ה' ע"א] דקאמר ט"ב שחל בשבת מאחרין ולא מקדימין מ"ט אקדומי פורענותא לא מקדימין, ובוודאי אקדומי תשובה זריזין מקדימין, מ"מ הודיענו הרמב"ם דלא כן הוא, ועל פיו נהגו לומר וידוים וסליחות באותן הימים (חוץ מט"ב דאיקרי מועד) משום שנקבעו על התשובה, ומ"מ לא הודיעונו נושאי כליו מנ"ל הא. ולכאורה היינו משום (א"כ) [דא"כ] מנ"ל לנביאים לחדש דבר שלא מצינו כיוצא בו בתורה, בשלמא לקבוע יום שמחה ביום טובה כגון חנוכה ופורים דאורייתא הוא מק"ו, משיעבוד לגאולה אומרים שירה בפסח ממתה לחיים לא כ"ש [מגילה י"ד ע"א], וק"ו דאורייתא הוא, ואבאר עוד בסמוך אי"ה, אבל לקבוע אבל עולם על צער לא מצינו כיוצא בו, אלא ע"כ על התשובה הוקבעו כדכתיב [ויקרא כ"ו מ'] והתודו את עונם, ותענית מסוגל לכפרה ותשובה ובוודאי אבוהון דכולהון יה"כ וצדקו דברי רמב"ם. אלא שצ"ע תינח התענית כשאין שלום, אבל כשיש שלום ששון ושמחה, והוא חיוב גמור מדברי קבלה כמבואר במס' ר"ה י"ט ע"א יום שנהרג בו גדלי' לעשותו ששון ושמחה דברי

ר' צדוק הכהן

שו"ת תפארת צבי יורה דעה סימן כז סעיף ו

וזהו ג"כ לפמ"ש כולס דבה"ג מוכה כל מצות דרבנן ולדעתו
 הי' כ"ל עיקר דגם הוא מודה שאין למנות דרבנן כלל דא"ל
 שיפור ולא זא למנות מדרבנן אלא מק"מ ונ"ח שהם על נסיס
 שנחשדו אח"כ והרי מלינו התורה קובעת מצות לזכר הנסיס
 די"מ מזה למדו שאלו היו הנסיס אז ודאי הי' הש"י מצוה
 ג"כ לעשות איזה זכר לנס וכד"ש במגילה י"ד א' ומה מעבדות
 לחרות כו' ומה שהם מדרבנן ולא נכתבו בתורה הוא לפי
 שצדיק לא היו הנסיס בזמן מ"מ וצכה"ג ס"ל למנותם אבל
 שאר דרבנן שהיו שייכים גם אז אלא שהתורה לא ליותם
 עליהם וזאו חכמים ומידשו צכה"ג מודה בה"ג דל"ש למנותם
 כלל כיון דל"כ בתורה וע"כ לא שייך למנות עירוב ונ"י
 ומה דמנה הלל כזכר כ' רמז"ן מ"ו א' די"א דהוא דא' ע"ש
 וכן על כיוסם אבליס והשאר שם די"ג ומ"ש ק' ברכות
 ג"ל דהוא אלו כלל מצות לעבדו זכ"ל דגם רמז"מ מנאה
 על התפלה ומצות התפלה הן בכלל הק' ברכות וס"ל לבה"ג
 גם ברכות שבהודאה האחרות הם מכלל עבודת הלז כמו
 התפלה ונכללו בזלעבדו ואע"ג דהוא מונה לעבוד ד' מצוה
 צפ"פ כז' טעמו ודהרבה ליוויס יש על עבודת ד' כ"כ
 צעתי בדעתו ואכמ"ל מזה:

תפארת צבי עמוד מס 121 ב רבינובין, צדוק בן יעקב הכהן הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

ולסיים בנחמה אומר מ"ש לעיל דקביעת יום מועד ביום
 עשיית נס הוא ק"ו דאורייתא ולפע"ד לפ"ז יום פורים וימי
 חנוכה דאורייתא הם אך מה לעשות זכר אחר זהו דרבנן והעובר
 ואינו עושה שום זכר לימי חנוכה ופורים עובר על מ"ע
 =מצות עשה= דאורייתא אך העושה שום זכר יהי' מה
 שיהי' עכ"פ ביום א' מימי חנוכה ואפי' לא הדליק נרות
 ולא שלח מנות בפורים וכדומה אינו אלא עבריין דרבנן
 ואפשר קריאת הלל ומגילה הוה ק"ו דא' לומר שירה כמו
 שציוה בפסח לספר י"מ =יציאת מצרים= בפה ה"נ ממות
 לחיים חייב לומר שירה בפה דוקא וא"כ הי' יוצדק קצת
 דברי בה"ג שהאריכו בו רמב"ם ורמב"ן בשערים דס'
 המצות אלא עכ"פ לא הי' לו למנותו מ"ע בפ"ע כיון
 שהוא כלול בכלל ספור י"מ וכימי צאתנו ממצרים יראנו
 נפלאות ונזכה לישועת הנבאות בב"א =במהרה בימינו
 אמן=.

שו"ת חתם סופר חלק א (אורח חיים) סימן קסא

ואמנם לכאורה י"ל הא אנן לא קיי"ל כהר"ן הנ"ל אלא
 עיר המסופקת צריכה לקרות בשני הימים, וכן פסק בש"ע
 סי' תרפ"ח [סעיף ד'] וכפשטות סוגי' הש"ס פ"ק דמגלה
 [ה' ע"ב] בטבריא והוצל ואין צריך לדחוק כהר"ן דמדת
 חסידות הוא דקרי לזה אני אומר, דודאי לא יחלוק אדם
 דספיקא דרבנן לקולא, ונראה דטעם פלוגתתם בזה
 בפלוגתת הרמב"ם והלכות גדולות דהלכות גדולות ס"ל
 קריאת הלל דאורייתא והחזיק בידו הרמב"ן בס' המצות
 [שרש הראשון] והרמב"ם השיג על ה"ג בשרשים שם,
 ולפ"ז כיון דאמרינן בפ"ק דמגילה [י"ד ע"א] דאנשי
 כנסת הגדולה למדו ק"ו השתא מעבדות לחרות אמרינן
 שירה ממיתה לחיים לא כ"ש והרי ק"ו דאורייתא הוא
 והתורה ניתנה לדרוש ב"ג מדות, הרי חיוב ההלל בפורים
 גם כן דאורייתא וקרייתא זו הלילא, נמצא ספק קריאה
 ה"ל ספק דאורייתא וקורין בשניהם, והר"ן בשם הגאונים
 ס"ל כשיטת הרמב"ם דהלל בכל י"ט אינו אלא מדברי
 קבלה השיר יהיה לכם כליל התקדש חג ומדברי קבלה
 ילפינן ק"ו לקריאת מגלה וס"ל דברי קבלה כדרבנן דמי
 וספיקא להקל, אבל לעולם בגופי' דמלתא לא פליגי על
 הר"ן בספיקא דרבנן כנידון דידן כיון שאמר קדיש
 והתענה ביום ראשון שפגע בו שוב פטור בשני: